

Nemzeti Közsolgálati Egyetem
Hadtudományi Doktori Iskola

TÉZISFÜZET

Rémai Dániel

**A fenyegetettség alapú haderőszervezés – koncepcióváltás
az Izraeli Védelmi Erőkben**

című doktori (PhD) értekezéshez

Témavezető:

Dr. Kis-Benedek József

c. egyetemi tanár, MTA doktora

Budapest, 2025.

Tartalomjegyzék

A témaválasztás aktualitása és indoklása	2
A tudományos probléma megfogalmazása	3
Kutatási célok	4
Hipotézisek	4
Kutatási kérdések.....	8
Módszertan	9
A kutatás keretei és lehatárolása.....	9
Az értekezés felépítése.....	11
Az értekezés összegzése	14
A hipotézisek teljesülésének vizsgálata	16
Új tudományos eredmények.....	20
Az értekezés eredményeinek felhasználhatósága, ajánlások, új kutatási irányok	21
Új kutatási irányok.....	22
Összefoglaló táblázat – kutatási célok, kutatási kérdések, hipotézisek, módszertan, eredmények.....	23
A szerző témával kapcsolatban megjelent publikációinak jegyzéke	27
A szerző szakmai életrajza	29

A témaválasztás aktualitása és indoklása

A Közel-Kelet és Izrael Állam hagyományosan különleges helyet foglal el a világ geopolitikai térképén. A régióban zajló geopolitikai események, biztonsági incidensek nemcsak kiemelt nemzetközi figyelemre tartanak számot, hanem jelentős mértékben meg is osztják a nemzetközi közösséget és a társadalmakat. A modern Izrael állam a közel-keleti események kiemelt szereplője, gyakran elsődleges alakítója. Napjainkban egyértelműen látszik, hogy a közel-keleti régió és benne Izrael Állam megkerülhetetlen a globális biztonság elemzése szempontjából.

Izrael 2006 óta nyolc, különböző intenzitású katonai konfliktusban volt meghatározó szereplő. 2023. október 7-e óta folyamatosan katonai műveleteket hajt végre Gázában, Ciszjordániában, Libanonban, Szíriában és a konfliktus az Iránnal való nyílt összecsapásokig eszkalálódott 2024 őszére.

Izrael modernkori történelme, fennmaradása és katonai sikerei szélesebb alapokon nyugszanak, mint egyszerű katonai tervezés és számvetés: az állandó fenyegetettség állapota és a béke, a stabilitás iránti vágy egyaránt meghatározza az ország politikai, gazdasági, társadalmi és katonai szerveződését és alrendszeit. Bár általában előtérbe kerül a katonai biztonság kérdésköre, de a biztonság fogalma Izraelben nem csak a hagyományos katonai dimenzióban értelmezendő, hanem egy szélesebb politikai, gazdasági és társadalmi kontextusban, amelynek pillérei kényes egyensúlyi állapotban léteznek. Az események, konfliktusok, összecsapások nem főszereplői, hanem legfeljebb katalizátorai a disszertációinak. A meghatározó szereplő az Izraeli Védelmi Erők.

De mi is pontosan az IDF? Ben-Gurion szerint „*az IDF része annak a szellemiségnek, amely létrehozta az Államot és megalkotta a mi regényes közösségünket. [...] Ez a szervezet nem csak fenyegetés tud lenni, hanem a demokrácia fenntartója.*” (Ben-Gurion 1970) Az Izraeli Védelmi Erők és az izraeli társadalom között szoros kapcsolat áll fenn, amely különleges helyzetet teremt az IDF számára. Az izraeli haderő nem csupán a védelmet biztosítja, hanem mélyen beágyazódik a társadalomba, aktív szerepet vállal annak formálásában is. Szerepe tehát túlmutat a hagyományos katonai funkciókon, hiszen az ország identitásának egyik alapja, a biztonságának fenntartója és egyben a gazdasági és társadalmi működés egyik fő szervezője.

A 21. század első évtizedeiben az izraeli biztonságpolitika és haderőszervezés számos átalakuláson ment keresztül, különösen a 2006-os második libanoni háború tanulságai nyomán. Az új típusú, nem hagyományos fenyegetések, mint például a rakétatámadások és az aszimmetrikus hadviselés, alapjaiban formálták át az Izraeli Védelmi Erők működését. Az IDF

és biztonságpolitikai stratégiája folyamatosan alkalmazkodik a változó biztonsági környezethez. Az Izrael által alkalmazott biztonsági koncepció mindig is azzal számolt, hogy a katonai erő és az elrettentés kritikus fontosságú az ország fennmaradása szempontjából. Ugyanakkor az elrettentés önmagában nem elegendő: a hatékony védelemhez folyamatos innovációra, stratégiai rugalmasságra és a regionális dinamikák mély megértésére van szükség. Izrael esetében a katonai gondolkodás soha nem pusztán egy adott időszak kihívásaira válaszol, hanem a régióban és a globális biztonsági környezetben bekövetkező változások hosszú távú hatásait is figyelembe veszi.

Az értekezés célja, hogy átfogó képet adjon az izraeli katonai gondolkodás, műveleti tervezés, haderőszervezés és -fejlesztés változásáról a 2006-os második libanoni háború utáni időszakban, amikor az új típusú kihívások, kockázatok és fenyegetések alapvetően alakították át az Izraeli Védelmi Erők működését és határozták meg a fejlődési, fejlesztési irányokat.

A tudományos probléma megfogalmazása

A disszertációban vizsgálni kívánt tudományos probléma röviden a következő: milyen szerepköre(i) van(nak) az Izraeli Védelmi Erőknek Izrael Állam biztonságának fenntartásában?

A tudományos probléma középpontjában az áll, hogy hogyan képes egy korlátozott területi mélységgel rendelkező állam fenntartani védelmi képességeit és reagálni a biztonsági fenyegetések új formáira. Az elmúlt évtizedekben, különösen a 2006-os második libanoni háború után nagy figyelmet kapott az IDF átalakítása, amely rávilágított arra, hogy a hagyományos katonai stratégiák már nem elegendők az ország biztonságának garantálásához. Az izraeli biztonsági stratégiának képesnek kell lennie egyszerre kezelni a régióban jelentkező hagyományos fenyegetéseket és az új típusú aszimmetrikus kihívásokat, miközben megőrzi katonai fölényét és elrettentő képességét. A kutatás szempontjából kulcsfontosságú kérdés, hogy a kihívások, kockázatok, fenyegetések (KKF) mátrixa hogyan épül fel? Az izraeli védelmi stratégia hogyan reagál erre a mátrixra? Hogyan alakultak ki azok az elméleti és gyakorlati keretek, amelyek mentén az IDF szervezete és struktúrája átalakult. Az Izraeli Védelmi Erőknek képesnek kell lennie gyorsan és hatékonyan alkalmazkodni a folyamatosan változó biztonsági környezethez, mindezt egy olyan politikai és társadalmi keretben kell megvalósítania, ahol a katonai és civil szféra közötti kapcsolat rendkívül szoros. Az IDF helyzete, szerepe(i) és fejlődése tehát nemcsak katonai, hanem szélesebb társadalmi, politikai és gazdasági összefüggésekben is vizsgálándók, a kihívások, kockázatok, fenyegetések mátrixa alapján.

Kutatási célok

Az értekezés keretében végzett kutatás céljai az alábbiak szerint foglalhatók össze:

1. **A haderőszervezés elméleti kereteinek vizsgálata** az Izraeli Védelmi Erők kontextusában, különös tekintettel a **fenyegetettség** alapú haderőszervezés iskolájára.
2. **A 2006 utáni izraeli biztonsági helyzet átfogó és változásokra koncentráló elemzése és a kihívások, kockázatok, fenyegetések mátrixának összeállítása** a koppenhágai iskola biztonsági szektorainak keretrendszerére alapján, kiegészítve innovatív, adat vezérelt kutatási módszerekkel.
3. **Az izraeli biztonsági felfogás történelmi gyökereinek és változásának feltárása**, bemutattva a biztonsági koncepció formálódását és azok átalakulását a modern kor kihívásainak tükrében.
4. **Az izraeli katonai gondolkodás evolúciójának bemutatása 2006 után**, különös tekintettel az új típusú biztonsági kihívások megjelenésére és azok hatására a katonai stratégiai és haderőfejlesztés vonatkozásában.
5. **Az izraeli haderőfejlesztés 2006 utáni szakaszainak elemzése**: a fordulópontok azonosítása, a kiváltó okok bemutatása és az ezek által elinduló fejlesztési irányvonalak hatásainak értékelése.
6. **Az IDF társadalmi beágyazottságának vizsgálata, társadalmi felelősségvállalási tevékenységének (CSR) elemzése**, különös figyelmet fordítva a hadsereg és a társadalom közötti hatásokra, kényes egyensúlyra.
7. **Az interdiszciplináris megközelítések alkalmazhatóságának vizsgálata**, különös tekintettel az adatalapú és kombinált módszertanok felhasználhatóságára az Izraeli Védelmi Erők kutatásában.

Hipotézisek

Az ismertett tudományos problémák, a kutatás céljait és a kutatási kérdéseket figyelembe véve, illetve ezekkel összhangban hét hipotézist fogalmazok meg.

Az Izraeli Védelmi Erők 2006 utáni haderőfejlesztési irányait alapvetően határozta meg (1) a második libanoni háború hatása, (2) a változó regionális biztonsági helyzet és (3) az új típusú, állami szint alatti fenyegetések megerősödése. Az izraeli katonai stratégia és a haderőfejlesztés jellemzően a realista, és neorealista elméleti keretből merít, amelyek hangsúlyozzák az állami szuverenitás fenntartásának fontosságát a nemzetközi anarchia

körülményei között. (Waltz 1979) Ezek az elméletek azért is különösen relevánsak Izrael számára, mivel a folyamatos regionális fenyegetések, például Irán nukleáris programja, a Hamasz és a Hezbollah, valamint ezekhez hasonló fegyveres szervezetek tevékenysége állandó katonai készséget és fejlesztéseket tesznek szükségessé. (Freilich 2012) Az Izraeli Védelmi Erők haderőfejlesztése célorientált módon, különböző elméleteket kombinálva zajlik, ami pragmatikus megközelítést tükröz. Ez a fajta stratégiai eklekticizmus lehetővé teszi, hogy az IDF különböző elméleti kereteket adaptáljon az aktuális fenyegetések és nemzetközi helyzet alakulásának függvényében. (Inbar-Shamir 2014) Izrael nemcsak közvetlen biztonsági kihívások, kockázatok és fenyegetések, hanem saját geopolitikai ambíciói alapján is formálja katonai stratégiáját. Ez a rugalmasság és adaptivitás az izraeli katonai gondolkodás szerves része, ahol a célok és a módszerek folyamatosan igazodnak a változó biztonságpolitikai környezethez.

Az Izraeli Védelmi Erők változása mögött álló elméleti keretrendszer elemzése releváns, hiszen ezen elméleti keretek fogják kontextusba ágyazni a KKF-ek mátrixát és az IDF fejlődésének szakaszait 2006 után.

1. Az Izraeli Védelmi Erők 2006 utáni haderőfejlesztésében dominálnak a realista, neorealista és a fenyegetettség alapú elméleti keretek, ugyanakkor ezek a célorientáltság jegyében keverednek más elméletekkel és nem vegytisztán jelennek meg.

2006 óta Izrael biztonsági stratégiája egy összetett kihívás-rendszerre reflektál, amely magában foglalja a szomszédos államok által jelentett fenyegetéseket és a nem állami szereplők, például a Hezbollah és a Hamasz által jelentkező, folyamatosan változó kockázatokat. (Inbar-Shamir 2014) A stratégia célja a fenyegetések minimalizálása és a regionális stabilitás biztosítása. Emellett megjelennek olyan KKF dimenziók, amelyek az Izraeli Védelmi Erők szervezeti integritásához, az izraeli biztonsági szervezetrendszerben elfoglalt helyéhez és az izraeli társadalommal való kapcsolatához fűződnek. (Freilich 2012)

A kihívások, kockázatok és fenyegetések e komplex keretrendszerének megértése hozzájárul Izrael és az IDF stratégiájának megértéséhez, valamint tanulságokkal szolgálhat a hosszú távú, preventív katonai stratégiák kialakításához.

2. Az izraeli kihívások, kockázatok és fenyegetések 2006 utáni keretrendszere egy többdimenziós mátrix, amely egyesíti a hagyományos és az új típusú KKF-eket és globális, regionális, országos, társadalmi, szervezeti és egyéni szinten is értelmezhető.

Az izraeli biztonsági koncepció a Jisuv védelemi gyakorlatából származtatható, amely a zsidó települések önvédelmére és a közösség kohéziójára támaszkodott a brit mandátumidőszak alatt, különösen az olyan elődszervezetek által, mint a Hagana. Ezek a szervezetek szorosan kapcsolódtak a Jisuv közösségéhez, elősegítették a katonai képességek gyors kiépítését és adaptálását, amely az izraeli identitás és biztonsági felfogás központi részévé vált. (Ben-Eliezer, 1998; Kimmerling 2001) A korai időszak önvédelmi mentalitása tartós hatással volt Izrael biztonsági szemléletére, amelyben a civil lakosság és a katonai szervezetek kapcsolata erős volt. A Ben-Gurion-i hármas felosztás az (1) elrettentés, a (2) korai figyelmeztetés és (3) támadó erő három pillérére építette az izraeli biztonsági koncepciót, amelyet a mai napig alig sikerült megreformálni. (Nagel– Schanzer 2019) A második libanoni háború alapvető cezúrát jelentett az IDF számára, amely komoly szervezeti változásokat indukált. (Rapaport 2010) A szervezeti változásokat megelőzték a biztonságról alkotott koncepcióban bekövetkező változások, amelynek keretében például a Ben-Gurion-i három pillér kiegészült a (4) védekező erő fogalmával. (Nagel– Schanzer 2019)

3. A modern biztonsági kihívások, kockázatok és fenyegetések nem írták felül Izrael történelmi biztonsági felfogását, hanem kiegészítették azt egy folyamatosan adaptálódó, hibrid fenyegetésekre is reagálni képes biztonsági szemlélettel.

A 2006-os második libanoni háború után az izraeli katonai doktrína egyre inkább a nem állami szereplők által támasztott kihívások kezelésére kezdett fókuszálni. Az olyan fegyveres csoportok, mint a Hezbollah és a Hamasz, amelyek a hagyományos katonai struktúráktól eltérően, gyakran civil lakosság közé rejtőzve, nem konvencionális eszközökkel támadnak, jelentős kihívás elé állítják az IDF-et. Ennek hatására az izraeli katonai gondolkodás számos adaptív stratégiát alakított ki és új fejlesztési irányokat fogalmazott meg mind a koncepció, (Kochavi – Ortal 2014) mind a taktika – például a preventív támadások (Shapira 2022) és technológiai innovációk terén. Az új kihívásokra válaszul Izrael a stratégiára, a vezetés és irányítás kérdéseire, (Baruch 2015) hírszerzési (Kuperwasser – Siman-Tov 2017) és az elhárítási módszerek, taktikák, (Jager 2021) valamint a technológiai képességek fejlesztésére helyezte a hangsúlyt. (Frantzman 2024)

4. Az izraeli katonai gondolkodás az új biztonsági kihívások hatására egyre inkább adaptívvá vált az aszimmetrikus megoldások kezelése kapcsán, amelyben a fenyegetések technológiai alapú kezelése, a védelem és a hosszú távú biztonság fenntartására irányuló stratégiák dominálnak, míg a konvencionális fenyegetések tekintetében csökkent a fókusz.

A második libanoni háború elsődleges tapasztalatként szolgált a szárazföldi erők fejlesztésének szükségességére és megingatta a légierő „mindenhatóságának” mítoszát. A tapasztalatok rávilágították a felderítési és hírszerzési képességek növelésének szükségességére. (Glenn 2012) A technológiai fejlesztés és az innovációk, valamint a precíziós hadviselés kérdései kerültek előtérbe, ami a drónképessegek, (Rémai 2021) a kibertámadó és -védekező képességek, (Tabansky – Ben-Israel 2015) valamint a rakéta- és dróntámadások elhárítására alkalmas képességek fejlesztésében csúcsosodtak ki. (Kuperwasser – Siman-Tov 2017) Az 5. generációs hadviselés alapvető fontosságú a modern korban, (Szenes 2006) ezért nem meglepő, hogy a 2006-os háború tapasztalatai alapján az IDF is az integrált hadműveletekre helyezte a hangsúlyt.

5. A 2006-os második libanoni háború utáni években az izraeli haderőfejlesztés kapcsán több kulcsfontosságú fordulópont is fellelhető, amelyek szorosan kapcsolódnak a KKF-ek változásához, de meghatározó a katonai vezetés (vezérkari főnök) attitűdje és számos kérdésben felsejlik a politikai hatás is.

Ahogy Ben-Gurion mondta: *„Az IDF nem egy klub, nem egy zsíros élethosszig tartó állás, nem emberek csoportja, akiknek nincs jobb dolguk, mint egyenruhába öltözni. [...] Az IDF része annak a szellemiségnek, amely létrehozta az Államot és megalkotta a mi regényes közösségünket. Ez az, amiért a katonaság az Államból ered és ezért testesíti meg jobban ez a szervezet a védelmet, mint az agressziót. Ez a szervezet nem csak fenyegetés tud lenni, hanem a demokrácia fenntartója.”* (Ben-Gurion 1970)

Az IDF társadalmi szerepe és beágyazottsága az izraeli társadalomban egy olyan történelmi folyamat eredménye, amely már az államalapítás előtt, az önvédelmi elődszervezetek kapcsán elkezdődött. (Ben-Eliezer 1998) A kötelező katonai szolgálat révén szinte minden izraeli állampolgárt érint, ami egyfajta közös élményt jelent és a nemzeti identitást erősíti. (O'Sullivan – Shany – Cohen 2018) Ez a társadalmi beágyazottság kölcsönösen alakítja mind a katonai szervezetet, mind a társadalmat, mivel az IDF nem csupán védelmi, hanem oktatási, integrációs és társadalmi kohéziót támogató szerepet is betölt, valamint számos CSR (társadalmi felelősségvállalás) jellegű tevékenységet végez. (Cohen 2004) Az általa biztosított képzések és társadalmi programok segítik a katonák polgári életbe való visszailleszkedését, a munkaerőpiaci elhelyezkedést, valamint az izraeli gazdaságban is fontos szerepet játszanak. (Lifshitz 2012) A társadalmi beágyazottság részét képezi az IDF és az oktatási rendszer közötti kapcsolat, amely az oktatási programokon keresztül erősíti az ifjúság hazafias kötődését. Ugyan a Ben-Gurion által megfogalmazott *„olvasztótégely”*

elmélet, (Goirny 2001) amely az „*emberek hadseregévé tette*” több ponton sérült az elmúlt évtizedekben, de hatása a biztonság, a társadalmi szolidaritás, a gazdaság és általában az izraeli identitás megteremtése kapcsán továbbra is meghatározó. (Císcar 2021)

6. Az IDF és az izraeli társadalom közötti szoros kapcsolat továbbra is fennáll, azonban az elmúlt évek során alapvető változásokon ment keresztül, amelyek új dinamikákat eredményeztek a társadalmi támogatottság, a civil-katonai kapcsolatok, a katonai szerepvállalás és az IDF társadalmi beágyazottsága terén.

A leggyakrabban alkalmazott kockázatelemzési és -kezelési módszerek, mint a SWOT, a TOWS vagy az ASCOPE/PMESII lehetőséget kínálnak arra, hogy egy szervezet ne csak az aktuális KKF-eket értékelje, hanem megbecsülje azok jövőbeli valószínűségét, lehetséges hatásait, illetve modellezze az alternatív forgatókönyveket. A különféle elemzési módszerek, például big data elemzésre, LLM modellekre, trendek vizsgálatára épülő új típusú módszertanok, egyéni kialakítású skálák és a különböző módszertanok kombinációja alternatív vizsgálati szempontrendszereket jelenthetnek.

7. A modern elemzési módszerek, adatalapú értékelések és ezek újragondolt, akár kombinált, alternatív verziói hatékonyan alkalmazhatók az Izraeli Védelmi Erők 2006 utáni haderőszervezési és -fejlesztési vizsgálata során.

Kutatási kérdések

Illeszkedve a kutatási célokhoz az értékezés kutatás kérdései a következők:

1. Milyen elméleti keretek határozzák meg a haderőszervezést és -fejlesztést az Izraeli Védelmi Erők esetében, hogyan befolyásolja a fenyegetések alakulása a haderő struktúráját?
2. Hogy épül fel a kihívások, kockázatok és fenyegetések 2006 utáni izraeli keretrendszere?
3. Milyen történelmi gyökokerekhöz nyúlik vissza az izraeli biztonsági felfogás, és ez hogyan formálódott a modern biztonsági kihívások, kockázatok, fenyegetések hatására 2006 után?
4. Milyen – a téma szempontjából releváns – változások figyelhetők meg az izraeli katonai gondolkodásban az új biztonsági kihívások megjelenésével?
5. Melyek voltak a legfontosabb fordulópontok az izraeli haderőfejlesztésben 2006 után, és milyen irányvonalak mentén alakult a haderő fejlesztési stratégiája?

6. Milyen szerepeket töltenek be az Izraeli Védelmi Erők az izraeli társadalomban? Hogyan értelmezhető a felelősségvállalási szerepük? Hogyan alakul a haderő és a társadalom közötti kapcsolat és egyensúlyi rendszer?
7. Mennyiben alkalmazhatók a hagyományos elemzési módszerek mellett egyre nagyobb teret nyerő adatalapú, alternatív és kombinált módszertani megközelítések az Izraeli Védelmi Erők működésének és fejlődésének vizsgálatában?

Módszertan

A kutatás keretei és lehatárolása

A kutatás az izraeli védelmi koncepció fejlődését és az Izraeli Védelmi Erők szervezeti átalakulásait, fejlődését és fejlesztéseit vizsgálja a 2006-os második libanoni háború utáni időszakától egészen napjainkig. A kutatás célja, hogy feltárja azokat az elméleti és gyakorlati kereteket, amelyek meghatározták az IDF átalakulását az új típusú biztonsági kihívások hatására. A kutatás középpontjában a kihívások, kockázatok, fenyegetések mátrixán alapú változások vizsgálata áll.

A kutatás kereteit a biztonságelméletek és a haderőszervezési elméletek mentén építem fel, különös figyelmet fordítva a realizmus, neorealizmus és az elrettentés elméletek szerepére az izraeli biztonságpolitika formálódásában. A kutatás során figyelembe veszem az izraeli biztonsági koncepció alakulását és a katonai gondolkodás történeti gyökereit, de elsődlegesen a 2006 utáni időszakra koncentrálok. Az elemzés kiterjed a hagyományos KKF mátrix mellett a nem hagyományos kihívásokra, kockázatokra és fenyegetésekre.

1. Elméleti keret: A disszertáció a biztonságelméletek – a buzani multiszektorális megközelítés –, valamint a fenyegetettség alapú haderőszervezés és -fejlesztés elméleti megközelítéseire épít. A kutatás figyelembe veszi a realizmus és a neorealizmus iskoláinak releváns elemeit, különös tekintettel a katonai erő, az elrettentés és a biztonság kapcsolatára. Kiegészítő elméleti keretként jelenik meg a kockázatelemzés elmélete. A fentiekhez kapcsolódnak a kutatómódszertani elméleti keretek, mint a deskriptív statisztikai adatelemzés elméleti alapjai, valamint a természetes nyelvfeldolgozás (NLP) elméleti keretei.

2. Időbeli keret: A kutatás a 2006-os libanoni háborúra, mint cezúrára tekint – bár a történelmi előzményeket figyelembe veszem –, a fókusz a 21. századi biztonsági kihívásokra és az ezekre adott izraeli válaszokra helyeződik a 2006 és 2024 közötti időszakban.

3. Tartalmi keret: A kutatás az izraeli biztonsági koncepcióra és az IDF fejlődésére, fejlesztésére összpontosít. Bár holisztikus megközelítést alkalmazok a buzani biztonsági szektorok elméletét alapul véve, de törekszem a dolgozat fókuszát az Izraeli Védelmi Erőkhöz tartani. Azaz a szükséges említéseken túl nem kívánok elmerülni a regionális biztonsági környezet változásában (pl.: Ábrahám-egyezmények, izraeli külpolitika változásai) és a belbiztonsági kérdések vonatkozásában is az IDF szempontjából releváns KKF-ekre koncentrálok, amely magával vonja, hogy egyes kérdéskörök esetében egy-egy területre fókuszáló, esettanulmányalapú megközelítést fogok alkalmazni, amelyek alapján induktív eljárással vonok le következtetéseket.

4. Földrajzi keret: A disszertáció elsődlegesen Izrael Államra és annak regionális biztonsági környezetére koncentrál, ugyanakkor a kutatás nemzetközi dimenzióban is elemez bizonyos kérdéseket, például az izraeli védelmi gazdálkodás és a kereskedelmi kapcsolatok vonatkozásában.

5. Mélység: Annak ellenére, hogy a kutatási téma körét világosan meghatároztam, terjedelme miatt nem lehetséges minden aspektusának részletes bemutatása. Ezért az általános irányvonalak és trendek feltárásán túl egyes témák esetében specifikus részterületekre összpontosítva igyekszem betekintést nyújtani.

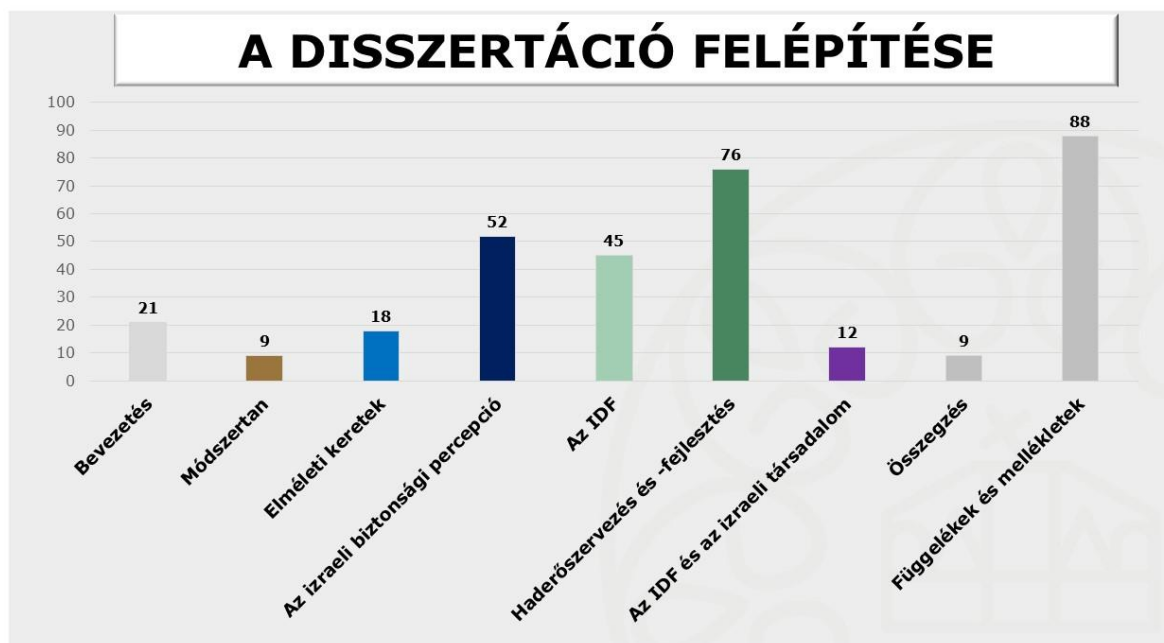
A kutatás kereteinek meghatározásával biztosítani szeretném, hogy az elemzés célzott, átfogó és mélyreható legyen, miközben elkerülöm a téma túlzottan széles spektrumának vizsgálatát és a fókuszvesztést. Ennek érdekében a disszertáció kifejezetten az Izraeli Védelmi Erőkre, a haderőszervezésre és -fejlesztésre koncentrál a 2006 és 2024 közötti időszakban.

A kutatást 2025. január 12-én zártam le.

Összességében a disszertáció kiemelt céljának tekintem, hogy az Izraeli Védelmi Erők haderőfejlesztésének témakörét érintve bemutassam ritkán alkalmazott módszerek elérhetőségét, alkalmazhatóságát és hatékonyságát a biztonságkutatások területén. Éppen ezért az értekezés nemcsak az IDF fejlesztésére kíván koncentrálni, hanem az alkalmazható módszertanok ismertetésére, azok példák mentén történő bemutatására és a kutatómódszertani tapasztalatok levonására is.

Az értekezés felépítése

Az értekezés felépítése, fejezeteinek sorrendisége illeszkedik a kutatási célok és hipotézisek sorrendjéhez. A fejezetek elején kontextusba illesztettem a vizsgálandó témákat, míg a fejezetek végén önálló összefoglalás vagy esettanulmány segítségével összegeztem a legfontosabb megállapításokat, következtetéseket. A témában korábban megjelent publikációm egy részét felhasználtam az értekezés elkészítése során, amit minden esetben külön lábjegyzetben jeleztem.

1. ábra: Az értekezés felépítésének megoszlása fejezetenként. (Forrás: A szerző szerkesztése.)

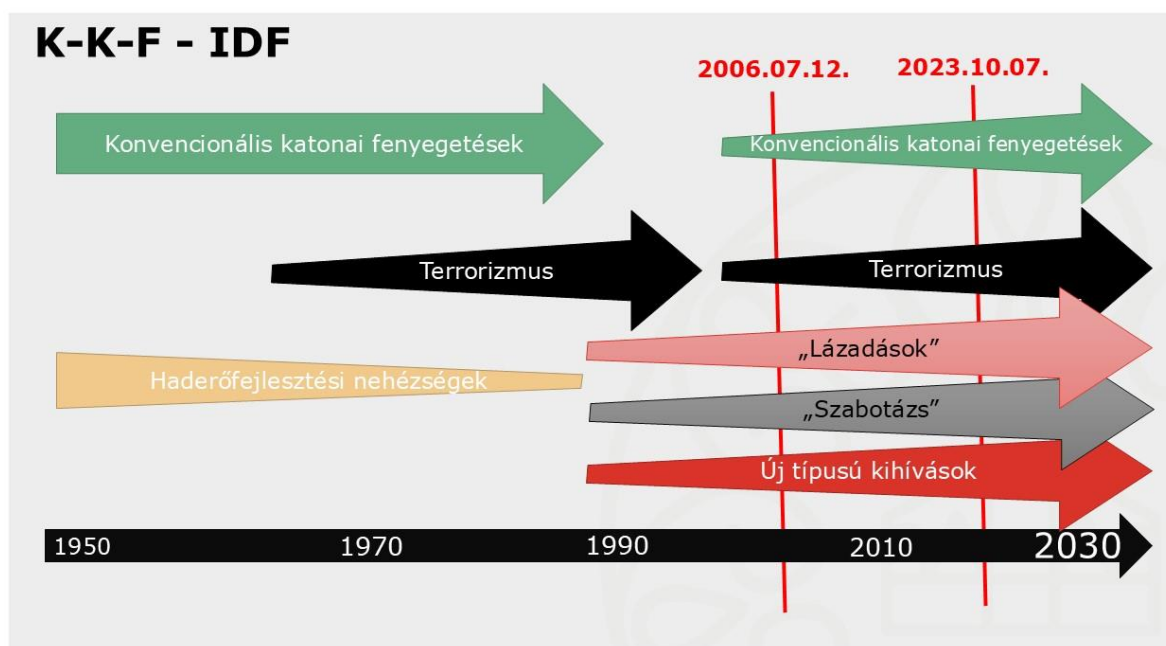
A bevezető fejezetben ismertettem a témaválasztás aktualitását és indoklását. Ezt követően sor került a tudományos probléma megfogalmazására, amely alapján megfogalmaztam a kutatási célokat (C), a kutatási kérdéseket (K), valamint indokoltam a hipotéziseket (H). Részletesen kitértem a kutatómódszertani kihívásokra. A bevezető fejezet foglalja magában a leíró statisztikai módszerekre épülő szakirodalmi áttekintést.

A 2. fejezetben foglaltam össze a kutatómódszertani alapelveket, az interdiszciplináris kutatómódszertani megközelítés lényegi elemeit. Részletesen kitértem az alkalmazott módszerek, a hagyományos (pl.: forrásfeldolgozás) és új típusú (pl.: NLP, MI, big data) eszközök leírására, alkalmazásuk ismertetésére, valamint a felhasznált adatbázisok bemutatására.

A 3. fejezetben áttekintettem a biztonságelméletek nagy halmazát, fókuszálva a kutatási téma szempontjából releváns realista, és neorealista teóriákra, a biztonság katonai

értelmezésének keretrendszerére. Külön alfejezetben foglalkoztam a kiemelt izraeli biztonságelméletekkel és az izraeli szakértőkkel, teoretikusokkal. Az alfejezet – egy MI módszertani kísérletet is alkalmazó – szakértői lista összeállításával és eredményeinek összefoglalásával zárult.

A 4. fejezetben az izraeli biztonsági percepció fejlődését vizsgáltam három különböző módszertan mentén. A hagyományos szakirodalmi áttekintés, az NLP alapú adatfeldolgozás eredményeinek elemzése, valamint a buzani elemzési keretrendszer kiterjeszthetőségének vizsgálatán és alkalmazásán keresztül sikerült összeállítanom Izrael és az Izraeli Védelmi Erők kihívások, kockázatok és fenyegetések mátrixát a disszertációban vizsgált időszak kezdő és végpontjára vonatkozóan. A fejezet nemcsak megalapozta a haderőszerzés- és fejlesztés vizsgálatát, hanem számos kutatómódszertani eredményre és megállapításra is sikerült szert tennem.

2. ábra: Az IDF KKF rendszerének változása (Forrás: A szerző szerkesztése.)

Az 5. fejezetben különböző perspektívákból mutattam be az Izraeli Védelmi Erőket. A regionális kontextust felvázoló adataalapú elemzések mellett részletesen foglalkoztam az izraeli haderő működését érintő és fejlődését befolyásoló ún. determináló tényezők bemutatásával és hatásaik ismertetésével. Az izraeli védelmi tervezés sokszínűségét a fejezet végén található esettanulmányban a hadikultúrák elmélete segítségével szemléltettem.

A 6. fejezetben részletesen bemutattam az IDF fejlesztési stratégiáit a 2006 és 2024 közötti években, figyelembe véve a 2000-es évek elején tapasztalható kiindulási állapotokat, valamint a fejlesztéseket indukáló eseményeket, folyamatokat. A vezérkari főnökök

tevékenységének áttekintése mellett részletesen ismertettem a haderőfejlesztési terveket, valamint azon releváns stratégiákat, doktrínákat, fogalmakat és operatív megközelítéseket, amelyek befolyásolták az IDF fejlesztését a vizsgált időszakban. Ezek alapján részletesen vizsgáltam a szervezeti működést (pl.: struktúra, C2), a haderőnemeket, bizonyos kiemelt részterületeket (pl.: logisztika, hírszerzés, nemzetközi szerepvállalás) és a humánerőforrást érintő szervezési és fejlesztési folyamatokat. Ismertettem a felsorolt reformok hatásait és eredményeit, valamint a felmerülő kritikákat.

Az izraeli haderőfejlesztési tevékenységek hatása a környező államokkal fennálló kapcsolatokra

3. ábra: A haderőfejlesztési tevékenységek hatása a szomszédos államokkal fenntartott kapcsolatokra (A szerző szerkesztése.)

A 7. fejezetben az IDF izraeli társadalomban betöltött szerepét vizsgáltam néhány kiemelt dimenzió (pl.: történelmi előzmények, a katonák helyzete, hagyományőrzés, klímavédelem, közösségi média használat) vizsgálatán keresztül, hogy induktív módon igazoljam az IDF társadalmi beágyazottságát és bemutassam a haderő CSR jellegét és szerepét.

A disszertáció záró fejezetében az értekezés főbb eredményeit, a hipotézisek teljesülését és a módszertani tapasztalatokat foglaltam össze, kitérve az új tudományos eredményekre, további kutatási lehetőségekre és a kutatás keretében feltárt eredmények alkalmazhatóságára.

A felhasznált irodalom, függelékek és mellékletek fejezetben kaptak helyet a megértést segítő ábrák, táblázatok és az újtípusú kutatási eszközök használatát bemutató programkódok, listák és egyéb technikai információk.

Az értekezés összegzése

Izrael és az Izraeli Védelmi Erők a közel-keleti régió biztonsági dimenziója szempontjából meghatározó szereplő. A kutatásom célja az volt, hogy a biztonsági körkép, azaz a kihívások, kockázatok és fenyegetések változásának vizsgálatán keresztül felvázoljam az IDF 2006 és 2024 közötti haderőszervezési és -fejlesztési stratégiájának irányvonalait, ennek változását, vizsgáljam az intézkedések hatását és hatékonyságát a változó környezetben, azaz röviden összefoglalva megpróbáltam „felírni” a haderőszervezés izraeli egyenletét.

Az értekezés elkészítését, felépítését és tartalmát meghatározó célom volt (C7), hogy gyakorlati alkalmazás során elemezzem és ezáltal igazoljam az interdiszciplináris – adatalapú és új technológiai megoldásokra építő – elemzési megközelítések alkalmazhatóságát a haderőfejlesztés kutatásában. Ennek érdekében számos adatbázist (2.3. fejezet) és új típusú módszert (2.2. és 2.5. fejezet) vizsgáltam meg és hasonlítottam össze. Hatékonyságuk vizsgálata érdekében egy-egy témát több megközelítésből is vizsgáltam, majd módszertani megállapításokat tettem (4.2. fejezet) és az eredményeket alkalmaztam az értekezés további fejezeteiben.

Kutatási célom volt (C1), hogy összegezzem azokat az elméleti kereteket, amelyek hatással vannak a haderőszervezésre és -fejlesztésre, különös tekintettel a fenyegetettség alapú haderőszervezés iskolájára. (3.1. fejezet) A biztonság kiterjesztett értelmezése mellett fontosnak tartottam bemutatni a szigorúan vett katonai dimenziót. (3.2. fejezet) Továbbá kiemelt célom volt, hogy a biztonságelmélet főbb iskolái mellett összeállítsam a kiemelt izraeli elméleti kutatók, katonai szakértők, volt katonatisztek és katonai vezetők listáját; összefoglaljam, rendszerezem nézeteiket, ezáltal átfogó képet nyújtsak az izraeli biztonságpolitikai és katonai gondolkodás fejlődéséről, annak gyakorlati alkalmazásáról. (3.3. fejezet) Továbbá fontosnak tartottam, hogy az izraeli hadikultúrát megpróbáljam besorolni és ezáltal elhelyezni az IDF-t a világ haderői között a működést befolyásoló alapelvek mentén. (5.2.6. fejezet)

Legtöbb hipotéziseim alapjaként az a feltételezés szolgált, hogy az izraeli haderőfejlesztés alapja a KKF-ek folyamatosan változó rendszere. Ennek igazolásához összeállítottam a 2006 utáni izraeli biztonsági helyzetet leíró és az IDF-t meghatározó kihívások, kockázatok, fenyegetések mátrixát. Ehhez hagyományos forráselemzési (4.1. fejezet) és új típusú, NLP eszközökre építő (4.2. fejezet) eljárásokat használtam. Az eredmények alapján a KKF-ek rendszerét Izrael és az IDF vonatkozásában a buzani szektorok elemzési keretrendszerében vázoltam fel. A Buzan és társai által felállított rendszer

használatakor figyelembe vettem annak korlátait és a megjelenése óta felmerült kritikákat. Továbbá az eredeti elemzési kereteket kiegészítettem egy szubjektív skálával, ami megkönnyítette az egyes időszakok összehasonlítását. (4.2.3. fejezet)

Tekintettel arra, hogy az IDF szerves része az izraeli államiság történetének, így célul tűztem ki (C3), hogy azonosítsam, azokat a történelmi előzményeket, amelyek meghatározóak lehetnek a 2006 utáni időszak vizsgálata során. (5.2.5. fejezet) Izrael és az IDF vizsgálata során nem lehet elvonatkoztatni a regionális erőviszonyoktól (5.1. fejezet) és azoktól az ún. determináló tényezőktől (pl.: stratégiai mélység hiánya, földrajzi, etnikai és gazdasági jellemzők) (5.1. fejezet), amelyek szintén befolyásoló hatással bírnak a haderőfejlesztés lehetőségeire.

A 2006-os második libanoni háború komoly cezúrát jelentett az IDF történeti fejlődésében, mivel a haderő elvesztette a legyőzhetetlenség látszatát és nem sikerült döntő győzelmet kivívnia. Kutatásom alapvetően ebből a helyzetből indult ki és az erre adott válaszokat vizsgáltam, így szükséges volt a kiindulási állapotok átfogó bemutatása, amelyhez az ASCOPE/PMESII módszertant hívtam segítségül. (6.1. fejezet)

A kutatásom a 2006 és 2024 közötti időszakban jellemző izraeli katonai gondolkodás (C4), haderőszervezési és -fejlesztési irányok (C5) bemutatására fókuszált. Mi indokolta a koncepcióváltásokat? Milyen konkrét változtatások történtek? Milyen fejlesztések zajlottak? A vezérkari főnökök haderőfejlesztési koncepcióinak és tevékenységének (6.2.1. fejezet) áttekintése mellett részletesen foglalkoztam a haderőfejlesztési tervekkel (6.2.2. fejezet), valamint bemutattam azoknak a stratégiáknak, doktrínáknak, koncepcióknak és operatív megközelítéseknek a széles tárházát, amelyek hatással voltak és vannak az IDF fejlődésére. (6.2.3. fejezet)

Az irányvonalak és a koncepciók ismertetésén túl választ kerestem az olyan kérdésekre is, hogy hogyan valósultak meg az egyes fejlesztési irányok? Hogyan értékelhetőek és milyen hatással voltak az IDF-re és az izraeli biztonságra? Ezek megállapítása érdekében vizsgáltam és elemeztem a szervezeti működés változásának különböző aspektusait, a stratégiai és eljárásrendi kérdéseket (6.3.2. fejezet), a haderőnemekre, az egyes kiemelt területekre – mint például a logisztika, hírszerzés, nemzetközi szerepvállalás és a humán erőforrás gazdálkodás – és a hadi eszközök fejlesztésére gyakorolt hatásokat. Törekedtem arra, hogy feltárjam az egyes fejlesztéseket ért kritikákat, valamint értékeljem is a fejlesztéseket a jelenleg zajló konfliktusok és a KKF-ek várható alakulásának fényében. (6.3. fejezet),

Az IDF nem csupán egy haderő, hanem az izraeli társadalmi és politikai berendezkedés egyik alapintézménye, a modern Izrael egyik alappillére, amely szervesen összefonódik a

modern izraeli identitással. Szociológiai alapvégzettségem okán régóta foglalkoztat a haderők társadalomra gyakorolt hatása és a civil-katonai kapcsolatok kérdése, ezért nem volt kérdés, hogy az értékezésben kitérjek az IDF és az izraeli társadalom közötti kapcsolat változásának bemutatására (C6). A történelmi előzmények és néhány kiemelt szegmens mentén igyekeztem érzékeltetni az IDF társadalmi beágyazottságát, rávilágítani azokra a folyamatokra, amelyek a vizsgált időszakban hatással voltak az IDF és az izraeli társadalom viszonyában bekövetkező változásokra. Igazolni próbáltam, hogy az IDF alapfeladatain túl, a mai napig markáns társadalmi felelősségvállalási tevékenységet folytat. Törekedtem arra, hogy az egyes területeken végzett tevékenység bemutatása mellett rávilágítsak a haderőfejlesztési folyamatokkal, valamint a társadalmi elvárásokkal való összhangra vagy éppenséggel disszonanciára és a jövő kihívásaira. (7. fejezet)

A hipotézisek teljesülésének vizsgálata

A kutatási célokkal és kutatási kérdésekkel összhangban hét hipotézist fogalmaztam meg. A kutatási célok, kutatási kérdések, hipotézisek és a kapcsolódó változók (eredmények, módszertanok) összefoglaló táblázatát a Mellékletek fejezet tartalmazza. (7. Melléklet)

Az egyes fejezetekben részletesen elemeztem a hipotézisek vizsgálatához szükséges adatokat, tényeket, forrásokat, ismerteket és ezek alapján tettem megállapításokat. Összegzett következtetéseim a hipotézisek kapcsán a következők:

H1: Az Izraeli Védelmi Erők 2006 utáni haderőfejlesztésében dominálnak a realista, neorealista és a fenyegetettség alapú elméleti keretek, ugyanakkor ezek a célorientáltság jegyében keverednek más elméletekkel és nem vegytisztán jelennek meg.

A realista és neorealista biztonságelméleti gondolkodók elméleteinek – különösen a fenyegetettség hatására és kezelésére vonatkozó elemeknek – az áttekintése, valamint az izraeli biztonságelméleti és katonai teoretikusok megállapításainak (3. fejezet) összevetése a kihívások, kockázatok és fenyegetések izraeli rendszerének változásával (4. fejezet) és az arra adott haderőszervezési és – fejlesztési reakciókkal (6. fejezet) egyértelműen igazolta az első hipotézis helyességét. Az izraeli védelmi tervezést és az IDF működését, fejlődését története során számos elméleti hatása elérte és befolyásolta (4.2.1. fejezet), de ezek nem tudták felülírni a KKF-ek éppen aktuális rendszerét. Az IDF-t alapvetően a praktikusság, a célorientáltság jellemzi: a kihívások, kockázatok és fenyegetések kezeléséhez az elméleti koncepciók nem kertetek, korlátokat és gátakat jelentenek, hanem csak lehetőségeket adnak. Az elméleti

keretrendszerek leginkább hasznosítható elemei megjelennek ugyan a vizsgált időszak haderőfejlesztési koncepcióban, de nem egymást kizáróan. Sőt számos kérdés esetén keveredve, amely által az IDF alternatív megoldásokat és utakat dolgozott ki az aszimmetrikus és hibrid fenyegetések kivédésére. A multi-domén stratégia keretében megjelenő számos különböző elem, eljárásrend és metódus szintén igazolja az elméleti keretrendszerek vegyülését az IDF haderőszervezési és -fejlesztési koncepcióiban. (6.2.3. fejezet)

H2: Az izraeli kihívások, kockázatok és fenyegetések 2006 utáni keretrendszere egy többdimenziós mátrix, amely egyesíti a hagyományos és az új típusú KKF-eket és globális, regionális, országos, szervezeti, társadalmi és egyéni szinten is értelmezhető.

Különböző módszertani megoldásokkal igazoltam, hogy a második hipotézis helytálló és Izrael egyszerre néz szembe a hagyományos és új típusú kihívások, kockázatok és fenyegetések széles palettájával. (4. fejezet) A buzani elemzési keretrendszer alkalmazásával – valamint kvantitatív mutatószámokkal való kiegészítésével – sikerült igazolnom, hogy a KKF-ek eltérő formában és hatással jelennek meg globális, regionális, országos, szervezeti, társadalmi és egyéni szinten. A kísérleti keretrendszer kiterjesztése és alkalmazása – Izrael mellett – az IDF szervezetére igazolta, egyrészt a módszertan alkalmazhatóságot, másrészt lehetővé tette az időbeli összehasonlítást és ezáltal a fejlesztési folyamatok hatékonyságának vizsgálatát, harmadrészt rávilágított arra, hogy az IDF alapvetően túlmutat a hagyományos haderők koncepcióján és hatása, befolyása minden szinten és minden buzani dimenzióban kimutatható. (4.2.3. fejezet)

H3: A modern biztonsági kihívások, kockázatok és fenyegetések nem írták felül a Izrael történelmi biztonsági felfogását, hanem kiegészítették azt egy folyamatosan adaptálódó, hibrid fenyegetésekre is reagálni képes biztonsági szemlélettel.

A történelmi áttekintés keretében, az állam alapításától kezdődően egészen napjainkig bemutattam a KKF-ek rendszerének változását, az új típusú fenyegetések előtérbe kerülésének folyamatát. (4.2.1. fejezet) A KKF-ek mellett számba vettem azokat az ún. determináló tényezőket is, amelyekkel hatással vannak nemcsak az izraeli biztonságfelfogás és védelmi stratégiai, hanem az IDF fejlődésére is. (5.2. fejezet) Izrael a mai napig a Ben-Gurion által 1953-ban megfogalmazott három fő pillér köré rendezi biztonsági stratégiáját: (1) elrettentés, (2) korai figyelmeztetés, (3) támadó erő, de a 2000-es évek elején ez kiegészítésre került a (4) védelem pillérével. Összességben egy stabil történelmi alapokon nyugvó, de fejlődő biztonsági stratégiát láthatunk. Fontos azonban kiemelni, hogy a védelmi pillér bevezetése nem a várt eredményekkel járt. A védelmi pillér megjelenése és előtérbe kerülése jelentős hatással volt a

2006 utáni haderőfejlesztésre és számos területen (pl.: rakétavédelem, határvédelem, MABAM eljárás, precíziós csapások, szárazföldi manőverezőképesség háttérbe szorulása) a hozzá kapcsolódó koncepciók, intézkedések nem az elvárt eredményeket produkálták és számos kritikát váltottak ki. (6.2.3.1. fejezet) Ezen árnyalás és az izraeli biztonsági percepció fejlődésének vizsgálata alapján (4.1. fejezet) kijelenthető, hogy a harmadik hipotézis is részben beigazolódott: Izrael és az IDF egy történelmi alapokon nyugvó adaptív biztonsági és védelmi stratégiát alakított ki, amely képes reagálni az aktuális KKF-ekre, ugyanakkor az eredményesség kapcsán már nem egyértelmű a siker.

H4: Az izraeli katonai gondolkodás az új biztonsági kihívások hatására egyre inkább adaptívvá vált az aszimmetrikus megoldások kezelése kapcsán, amelyben a fenyegetések technológiai alapú kezelése, a védelem és a hosszú távú biztonság fenntartására irányuló stratégiák dominálnak, míg a konvencionális fenyegetések tekintetében csökkent a fókusz.

A KKF-ek 2000-es évek elejére kialakult rendszere (6.1.2. fejezet) és a második libanoni háború tapasztalatai alapján (6.1.3) az izraeli katonai tervezés és a haderőfejlesztés 2006 és 2011 között visszatért az IDF alapkoncepciójához, de ezzel párhuzamosan elkezdődött a modern, technológiai fölényre építő haderő koncepciójának kialakítása. A vezérkari főnökök haderőfejlesztési elképzelései (6.2.1. fejezet) és a haderőfejlesztési tervek (6.2.2. fejezet) alapján egyértelműen a modernizáció, a high-tech megoldásokra építő innovatív, a technológiai fölényt előnyben részesítő haderőfejlesztési irányvonal rajzolódik ki. A katonai stratégiában és a műveleti tervezésben kiemelt hangsúlyt kaptak az ellenséges célpontok és infrastruktúrák ellen irányuló megelőző támadások (pl.: precíziós csapások), amelyek célja az ellenséges erőforrások gyengítése volt (MABAM eljárás), miközben a konvencionális fenyegetésekkel szembeni képességek (pl.: szárazföldi manőverezőképesség, mélységi műveleti képesség) háttérbe szorultak. (6.3. fejezet) 2006 után az izraeli katonai vezetés törekedett arra, hogy posztponálja a konfliktusok eskalálódását és nem törekedett a döntő győzelem kivívására. Véleményem szerint a negyedik hipotézist teljes mértékben sikerült igazolnom a kutatási eredmények alapján.

H5: A 2006-os második libanoni háború utáni években az izraeli haderőfejlesztés kapcsán több kulcsfontosságú fordulópont is fellelhető, amelyek szorosan kapcsolódnak a KKF-ek változásához, de meghatározó a katonai vezetés (vezérkari főnök) attitűdje és számos kérdésben felsejlik a politikai hatás is.

Az értékezés gerincét képező haderőszervezési és -fejlesztési folyamatokra fókuszáló fejezetben (6. fejezet) részletesen ismertettem a 2006 és 2024 közötti időszak fejlesztési

irányait, a vezérkari főnökök koncepcióit és mélységében bemutattam a fejlesztések szervezeti hatásait. Egyértelműen kimutatható, hogy a determináló tényezők (5.2. fejezet), a regionális erőviszonyok (5.1. fejezet), a KKF-ek változása (4.3. fejezet), a hagyományok (5.2.5. fejezet), a vezérkari főnökök víziói (6.2.1. fejezet), a politika (7.2. fejezet), a társadalom (7.3. fejezet) hatást gyakoroltak az izraeli haderő fejlesztésére. Ugyanakkor csak részben sikerült igazolnom az ötödik hipotézist, mivel azt feltételeztem, hogy markánsan elkülönülő korszakhatárokat sikerül azonosítanom. Ugyan találtam jól definiálható pontokat, amelyekhez egy-egy irányváltás köthető, de be kellett látnom, hogy a haderőfejlesztés egy koherens folyamat, amelynek – az IDF szervezetének és feladatrendszerének sokrétősége miatt – számos dimenziója van, ezért az egyértelmű korszakolás nem lehetséges.

H6: Az IDF és az izraeli társadalom közötti szoros kapcsolat továbbra is fennáll, azonban az elmúlt évek során alapvető változásokon ment keresztül, amelyek új dinamikákat eredményeztek a társadalmi támogatottság, a katonai szerepvállalás és az IDF társadalmi beágyazottsága terén.

A második libanoni háború során elmaradt döntő győzelem, alapvetően kudarcként értelmezhető, amely komolyan rombolta az izraeli társadalom és az IDF között az állam alapítása óta fennálló különleges kapcsolatot. (6.1.3. fejezet) Az „IDF életmód” alapvetően határozta meg a modern Izrael első évtizedeit (7.1. fejezet), de a társadalmi változások, a globalizáció és a modernizáció hatására egyre több ponton alakult ki törés az IDF és az izraeli társadalom egésze vagy bizonyos csoportjai között. A haderőfejlesztési koncepciókban folyamatosan jelen van az izraeli társadalommal való kapcsolat erősítése, amelyre a szervezet számos különböző eszközt és módszert dolgozott ki az elmúlt években. Összességében kijelenthető, hogy ezek illeszkednek a modern társadalmi elvárásokhoz (pl.: közösségi média használat, társadalmi felelősségvállalás, nem katonai műveletekben való részvétel, klímavédelem, hagyományőrzés és emlékezetpolitika), de számos területen az IDF még nem találta meg a megfelelő megoldást több problémás és megosztó kérdésre (pl.: karriermodell, a katonák helyzete és megbecsültsége, a katonai vezetés és a sorállomány közötti értékrendbeli különbségek, a női katonák lehetőségei a szervezetben, az ultraortodox közösség sorkötelezettsége, stb.). Összességében konkrét területek és kérdések bemutatásával sikerült igazolnom, hogy az IDF és az izraeli társadalom közötti szoros kapcsolat továbbra is fennáll, de a kapcsolat dinamikája alapvetően változott meg az elmúlt évtizedekben.

H7: A modern elemzési módszerek, adatalapú értékelések és ezek újra gondolt, akár kombinált alternatív verziói hatékonyan alkalmazhatók az Izraeli Védelmi Erők 2006 utáni haderőszerkezési és -fejlesztési vizsgálata során.

Kiemelt célom volt az értékezés során, hogy igazoljam az új típusú – adatalapú – elemzési eszközök és kombinált módszertanok létjogosultságát a hagyományos elemzési eszközök mellett a biztonsági tudományok területén, különös tekintettel a haderőszerkezés- és fejlesztés területére. Az értekezésben számos különféle elemzési módszert és eszközt vonultattam fel a leíró statisztikára építő szakirodalmi áttekintéstől kezdődően (1.3. fejezet), adat- és trendelemzéseken (5.1. fejezet), LLM modellek alkalmazásán (3.3. fejezet), kísérleti keretrendszer építésén (4.2.3. fejezet), kockázatelemzési modellek alkalmazásán át (6.1.3. fejezet) az NLP elemzésekig (4.2.2. fejezet). Ezek eredményei és a módszertani tapasztalatok alapján egyértelműen igazoltnak látom a hetedik hipotézist.

Új tudományos eredmények

Az értékezés elkészítése során végzett kutatómunka alapján tudományos eredményként az alábbiakat értékelem:

1. Feltártam és rendszerbe foglaltam az izraeli és az IDF-re vonatkozó kihívásokat, kockázatokat és fenyegetéseket, valamint azokat a determináló tényezőket, amelyek hatással voltak az IDF működésére és fejlesztésére a 2006 és 2024 közötti időszakban.
2. A hadtudományi kutatások terén hazánkban elsőként foglaltam össze a 2006 és 2024 közötti izraeli haderőfejlesztés elméleti kereteit, gyakorlati elemeit és mutattam be ezek eredményességét a kihívások, kockázatok és fenyegetések elleni fellépésben.
3. Megalkottam a buzani dimenziókra épülő kísérleti keretrendszert, amely a hozzákapcsolt kvantifikált skála révén megkönnyíti az időbeli összehasonlítást. Az IDF példáján keresztül igazoltam ennek alkalmazhatóságát nemcsak államok, de haderők esetében is, illetve ismertettem az elemzési keretrendszer korlátait.
4. Összegeztem az IDF és az izraeli társadalom közötti kapcsolat dinamikájának változását és ismertettem azokat a területeket, lehetséges stratégiákat, amelyek révén egy modern haderő sikerrel tud nyitni a társadalom felé és erősíteni tudja a civil-katonai kapcsolatokat.

Az értekezés eredményeinek felhasználhatósága, ajánlások, új kutatási irányok

- Az értekezés hozzájárul a közel-keleti régió biztonsági helyzetének és kihívásainak, valamint az IDF szerepének és működésének jobb megértéséhez az érdeklődők számára.
- Az értekezés a biztonságelméleti háttér összefoglalásával, a kihívások, kockázatok és fenyegetések izraeli rendszerének feltárásával átfogó képet nyújt Izrael Állam biztonsági helyzetének és biztonsági stratégiájának történelmi fejlődéséről és aktuális állapotáról, ezáltal forrásmunkaként hasznosítható lehet a hazai felsőoktatásban.
- A többdimenziós műveleti keretrendszer és az izraeli katonai stratégiák, doktrínák, eljárásrendek, operatív megközelítések átfogó bemutatása okán az értekezés forrásmunkaként hasznosítható lehet a hazai hadtudományi közösség, valamint a hazai katonai felsőoktatás számára is.
- Az izraeli haderőszervezés és -fejlesztés 2006 és 2024 közötti irányvonalainak és konkrét intézkedéseinek, valamint ezek hatásainak és kritikáinak részletes és átfogó összefoglalása okán az értekezés hasznosítható lehet politikai és katonai döntéshozók számára a hazai haderőfejlesztési koncepciók kialakítása során.
- Az IDF és az izraeli társadalom közötti kapcsolat változására vonatkozó megállapítások, valamint az IDF CSR tevékenységének és programjainak bemutatása, azok tapasztalatai hasznosíthatóak lehetnek politikai és katonai döntéshozók számára a hazai civil-katonai kapcsolatok fejlesztése és akár konkrét haderőnépszerűsítő programok kialakítása során.
- Az interdiszciplináris, új típusú elemzési eszközök alkalmazásából származó módszertani tapasztalatok hasznosíthatóak lehetnek a hadtudománnyal foglalkozó kutatók számára és hozzájárulhatnak a hazai hadtudományi kutatások adataalapú irányba történő elmozdulásához.
- Az értekezés elkészítése során feldolgozott és felhasznált irodalomként megjelölt közel 500 forrásdokumentum hasznosítható lehet hasonló témájú tudományos kutatások és disszertációk számára, mint forrásjegyzék.

Új kutatási irányok

Az értekezés formai követelményei és a kutatási célok fókuszai okán számos további kutatási irány maradt nyitva, illetve merültek fel új kutatási lehetőségek:

- (1) Az izraeli haderőszervezési és -fejlesztési intézkedések hatékonyságának és eredményességének további vizsgálatai, különös tekintettel a modernizáció, a technológiai és mesterséges intelligencia alapú haderőfejlesztés területei kapcsán.
- (2) A buzani alapokra épülő kísérleti elemzési keretrendszer alkalmazhatóságának vizsgálata akár más, hasonló jellegű haderők (pl.: Dél-Korea), akár más hivatásrendek (pl.: rendvédelem) szervezetei kapcsán. A módszertani tapasztalatok alapján lehetségessé válna a keretrendszer további finomhangolása.
- (3) Az interdiszciplináris, új típusú elemzési eszközök alkalmazhatóságának összehasonlító vizsgálata a hadtudomány más területein.
- (4) A haderők társadalmi felelősségvállalási kampányainak és programjainak szélesebb spektrumú vizsgálata hozzásegíthetné a tudományos közösséget a civil-katonai kapcsolatok jobb megértéséhez és az eredmények hozzájárulhatnak az ilyen programok hatékonyabb tervezéséhez.
- (5) Az IDF közösségi média tevékenysége kapcsán felvázolt elméleti keretrendszer működésének adatalapú vizsgálata.

Összefoglaló táblázat – kutatási célok, kutatási kérdések, hipotézisek, módszertan, eredmények

Kutatási cél	Kutatási kérdés	Hipotézis	Kapcsolódó módszertan	Kapcsolódó fejezet	Eredmény
C1. A haderőszervezés elméleti kereteinek vizsgálata az Izraeli Védelmi Erők kontextusában, különös tekintettel a fenyegetettség alapú haderőszervezés iskolájára.	K1. Milyen elméleti keretek határozzák meg a haderőszervezést és -fejlesztést az Izraeli Védelmi Erők esetében, hogyan befolyásolja a fenyegetések alakulása a haderő struktúráját?	H1: Az Izraeli Védelmi Erők 2006 utáni haderőfejlesztésében dominálnak a realista, neorealista és a fenyegetettség alapú elméleti keretek, ugyanakkor ezek a célorientáltság jegyében keverednek más elméletekkel és nem vegytisztán jelennek meg.	Külföldi, hazai és kiemelten izraeli szakirodalmi források áttekintése. A KKF-ek rendszerének összeállításához szakirodalmi feldolgozást és NLP módszereket alkalmaztam.	3. fejezet 4. fejezet 6. fejezet	Az izraeli védelmi tervezést és az IDF működését, fejlődését története során számos elméleti hatása elérte és befolyásolta, de ezek nem tudták felülmúlni a KKF-ek éppen aktuális rendszerét. A H1 hipotézis HELYES.
C2. A 2006 utáni izraeli biztonsági helyzet átfogó és változásokra koncentráló elemzése és a kihívások, kockázatok, fenyegetések mátrixának összeállítása a koppenhágai iskola biztonsági szektorainak keretrendszere alapján, kiegészítve innovatív, adatvezérelt kutatási módszerekkel.	K2. Hogy épül fel a kihívások, kockázatok és fenyegetések 2006 utáni izraeli keretrendszere?	H2. Az izraeli kihívások, kockázatok és fenyegetések 2006 utáni keretrendszere egy többdimenziós mátrix, amely egyesíti a hagyományos és az új típusú KKF-eket és globális, regionális, országos, szervezeti, társadalmi és egyéni szinten is értelmezhető.	A buzani elemzési keretrendszer kísérleti átalakításával állítottam össze az IDF KKF mátrixát, amelynek során építettem a szakirodalmi forrásokra és az NLP vizsgálat eredményeire.	4. fejezet	Izrael egyszerre néz szembe a hagyományos és új típusú kihívások, kockázatok és fenyegetések széles palettájával. A H2 hipotézis HELYES.

C3. Az izraeli biztonsági felfogás történelmi gyökereinek és változásának feltárása, bemutatva a biztonsági koncepció formálódását és azok átalakulását a modern kor kihívásainak tükrében.	K3. Milyen történelmi gyökerekhez nyúlunk vissza az izraeli biztonsági felfogás, és ez hogyan formálódott a modern biztonsági kihívások, kockázatok, fenyegetések hatására 2006 után?	H3. A modern biztonsági kihívások, kockázatok és fenyegetések nem írták felül a Izrael történelmi biztonsági felfogását, hanem kiegészítették azt egy folyamatosan adaptálódó, hibrid fenyegetésekre is reagálni képes biztonsági szemlélettel.	Szakirodalmi, történet források, memoárok és az IDF 2006 utáni fejlesztésére vonatkozó dokumentumok, források elemzése.	4. fejezet 5. fejezet 6. fejezet	Izrael és az IDF egy történelmi alapokon nyugvó adaptív biztonsági és védelmi stratégiát alakított ki, amely képes reagálni az aktuális KKF-ekre, ugyanakkor az eredményesség kapcsán már nem egyértelmű a siker. A H3 hipotézis részben igazolódott.
C4. Az izraeli katonai gondolkodás evolúciójának bemutatása 2006 után, különös tekintettel az új típusú biztonsági kihívások megjelenésére és azok hatására a katonai stratégiai és haderőfejlesztés vonatkozásában.	K4. Milyen – a téma szempontjából releváns – változások figyelhetők meg az izraeli katonai gondolkodásban az új biztonsági kihívások megjelenésével?	H4. Az izraeli katonai gondolkodás az új biztonsági kihívások hatására egyre inkább adaptívra vált az aszimmetrikus megoldások kezelése kapcsán, amelyben a fenyegetések technológiai alapú kezelése, a védelem és a hosszú távú biztonság fenntartására irányuló stratégiák dominálnak, míg a konvencionális fenyegetések tekintetében csökkent a fókusz.	Az IDF 2006 utáni fejlesztésére vonatkozó dokumentumok, források elemzése.	6. fejezet	A KKF-ek 2000-es évek elejére kialakult rendszere és a második libanoni háború tapasztalatai alapján az izraeli katonai tervezés és a haderőfejlesztés 2006 és 2011 között visszatért az IDF alapkoncepciójához, de ezzel párhuzamosan elkezdődött a modern, technológiai fölényre építő haderő koncepciójának kialakítása. A megállapításaim egybevágóak voltak az eredeti feltételezésemmel. A H4 hipotézis HELYES.

C5. Az izraeli haderőfejlesztés 2006 utáni szakaszainak elemzése: a fordulópontok azonosítása, a kiváltó okok bemutatása és az ezek által elinduló fejlesztési irányvonalak hatásainak értékelése.	K5. Melyek voltak a legfontosabb fordulópontok az izraeli haderőfejlesztésben 2006 után, és milyen irányvonalak mentén alakult a haderő fejlesztési stratégiája?	H5. A 2006-os második libanoni háború utáni években az izraeli haderőfejlesztés kapcsán több kulcsfontosságú fordulópont is fellelhető, amelyek szorosan kapcsolódnak a KKF-ek változásához, de meghatározó a katonai vezetés (vezérkari főnök) attitűdje és számos kérdésben felsejlik a politikai hatás is.	Szakirodalmi áttekintés, adatbázisok (MilBal, GFP, CBS) és nagy mennyiségű forrásszöveg (INSS dokumentumok NLP elemzése) elemzése új típusú adatalapú módszerek alkalmazásával és az IDF 2006 utáni fejlesztésére vonatkozó dokumentumainak, kapcsolódó forrásoknak az áttekintése.	4. fejezet 5. fejezet 6. fejezet 7. fejezet	Egyértelműen kimutatható, hogy a determináló tényezők, a regionális erőviszonyok, a KKF-ek változása, a hagyományok a vezérkari főnökök víziói a politika, a társadalom hatása az izraeli haderő fejlesztésére, de a dinamikus folyamatban markáns fordulópontokat a 2006-2024 közötti időszakban nem sikerült azonosítani. A H5 hipotézis részben igazolódott.
C6. Az IDF társadalmi beágyazottságának vizsgálata, társadalmi felelősségvállalási tevékenységének (CSR) elemzése, különös figyelmet fordítva a hadsereg és a társadalom közötti hatásokra, kényes egyensúlyra.	K6. Milyen szerepeket tölt be az Izraeli Védelmi Erők az izraeli társadalomba? Hogyan értelmezhető a felelősségvállalási szerepük? Hogyan alakul a hadsereg és a társadalom közötti kapcsolat és egyensúlyi rendszer?	H6. Az IDF és az izraeli társadalom közötti szoros kapcsolat továbbra is fennáll, azonban az elmúlt évek során alapvető változásokon ment keresztül, amelyek új dinamikákat eredményeztek a társadalmi támogatottság, a katonai szerepvállalás és az IDF társadalmi beágyazottsága terén.	Az IDF 2006 utáni fejlesztésére vonatkozó dokumentumainak, valamint a civil-katonai kapcsolatok és CSR tevékenységgel kapcsolatos források, témakörök elemzése. Kiemelt elemzési téma volt az IDF közösségi média használata.	6. fejezet 7. fejezet	Konkrét területek és kérdések bemutatásával sikerült igazolnom, hogy az IDF és az izraeli társadalom közötti szoros kapcsolat továbbra is fennáll, de a kapcsolat dinamikája alapvetően változott meg az elmúlt évtizedekben. A H6 hipotézis HELYES.

C7. Az interdiszciplináris megközelítések alkalmazhatóságának vizsgálata, különös tekintettel az adatalapú és kombinált módszertanok felhasználhatóságára az Izraeli Védelmi Erők kutatásában.	K7. Mennyiben alkalmazhatók a hagyományos elemzési módszerek mellett egyre nagyobb teret nyerő adatalapú, alternatív és kombinált módszertani megközelítések az Izraeli Védelmi Erők működésének és fejlődésének vizsgálatában?	H7. A modern elemzési módszerek, adatalapú értékelések és ezek újra gondolt, akár kombinált alternatív verziói hatékonyan alkalmazhatók az Izraeli Védelmi Erők 2006 utáni haderőszervezési és -fejlesztési vizsgálata során.	Leíró statisztikára építő szakirodalmi áttekintés, adat- és trendelemzések, LLM modellek alkalmazása, kísérleti keretrendszer építés, kockázatelemzési modellek alkalmazása, NLP elemzés.	1.3. fejezet 3.3. fejezet 4.2. fejezet 5.3. fejezet 6.1. fejezet	A különböző módszerek eredményei és a módszertani tapasztalatok alapján egyértelműen hasznosnak látom az új típusú, interdiszciplináris elemzési módszerek szakterületi alkalmazását. A H7 hipotézis HELYES.
--	--	---	--	---	--

A szerző témával kapcsolatban megjelent publikációinak jegyzéke

Társzerzős publikáció, magyar nyelven:

1. Boda Mihály – Rémai Dániel (2022): A háború áldozatai: a diszkriminációs szabály története és kortárs dilemmái. *Hadtudomány*, 32(2), 86–97. Online: DOI: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2022.32.2.86>
2. Boda Mihály – Rémai Dániel (2022): A háború áldozatai: a diszkriminációs szabály jelene az arab–izraeli konfliktusokban. *Hadtudomány*, 32(3), 3–18. Online: DOI: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2022.32.3.3>

Egyszerzős publikációk, magyar nyelven:

1. Rémai Dániel (2019): Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer fejlődésének története. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 7(4), 3–19.
2. Rémai Dániel (2020): Biztonsági kihívások hálójában, avagy az Izraeli Védelmi Erők esete az aszimmetrikus hadviseléssel. *Honvédségi Szemle*, 148(6), 16–31. Online: DOI: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.6.2>
3. Rémai Dániel (2020): Az izraeli védelmi tervezés: a hadikultúrák kaméleonja *Szakmai Szemle*, 18(4), 143–157.
4. Rémai Dániel (2020): #Hadsereg – Haderőszervezés a közösségi média segítségével. *Hadtudományi Szemle*, 13(4), 83–98. Online: DOI: [10.32563/hsz.2020.4.7](https://doi.org/10.32563/hsz.2020.4.7)
5. Rémai Dániel (2020): Made in Israel, avagy hadiipari és logisztikai sajátosságok az izraeli védelmi erőkből. *Katonai Logisztika*, 28(4), 76–103. Online: DOI: <https://doi.org/10.30583/2020.4.076>
6. Rémai Dániel (2020): Kihívások, fenyegetettségek a 21. században az Izraeli Védelmi Erők vonatkozásában. In Kovács Petra – Pollák Orsolya (szerk.): *A hadtudomány és a 21. század*. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége Hadtudományi Osztály.
7. Rémai Dániel (2021): A légi uralom elméletének hatása az Izraeli Légierő kialakulására és fejlődésére. *Repüléstudományi Közlemények*, 33(2), 19–30. Online: DOI: 10.32560/rk.2021.2.2

8. Rémai Dániel (2022): Izraeli válaszok napjaink kibervédelmi és kiberhadviselési kihívásaira. *Hadtudomány*, 32(4), 3–18. Online: DOI: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2022.32.4.3>
9. Rémai Dániel (2023): Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer fejlődése. *Szakmai Szemle*, 21(4), 184–209.
10. Rémai Dániel (2024): Izrael űrpolitikája és az űrképességei. In: Edl András – Szenes Zoltán (szerk.) *Új űrkorszak kapujában*. Budapest: Zrínyi. 200-222.

Egyszerzős publikációk, angol nyelven:

1. Rémai, Dániel (2021): In the web of security challenges or the case of the Israel Defense Forces with assymetric warfare. In Čadová, Lenka et al. (szerk.): *15th Annual Doctoral Conference proceedings on the topic New Approaches to State Security Assurance*. Brno: University of Defence, Faculty of Military Leadership. 192–205.

Szerkesztés alatt álló publikációk:

1. Rémai, Dániel (2025): Israel's Multi-Domain Defense Strategy Against Hybrid Threats: Insights from Hezbollah and Hamas. In: *National Security Review*.
2. Rémai Dániel (2025): Izrael titkosszolgálatainak leghíresebb műveletei. In: *Nemzetbiztonsági Szemle*.

A szerző szakmai életrajza

Rémai Dániel az Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Karán szerzett alapidiplomát 2009-ben. Később a Nemzeti Közszerológati Egyetemen biztonság- és védelempolitika, illetve polgári nemzetbiztonsági mesterképzését végezte. Az elmúlt években számos adatelemző és adatvizualizációs tanfolyam résztvevője volt. Informatikai területen is jártas, programozási és statisztikai elemzési ismeretekkel rendelkezik. 2019-ben nyert felvételt az NKE Hadtudományi Doktori Iskolájába.

Szakmai munkáját piackutatóként kezdte, majd az Európai Parlamentben dolgozott képviselői asszisztensként. 2016-tól a Terrorelhárítási Központ állományának tagjai. 2019. júniusától feladatait a Nemzeti Közszerológati Egyetem Terrorelhárítási Tanszékén végzi, ahol részt vesz az oktatásban, kutatásban és pályázati projektek lebonyolításában. Rendszeresen ad elő hazai képzéseken, rendezvényeken és külföldi konferenciákon.

A Magyar Tudományos Művek Tárában (MTMT) jelenleg 20 rekordja van.

Az Izraeli Védelmi Erők mellett kutatási területei közé tartozik a terrorizmus történeti fejlődése, az idegen harcosok és a társadalmi jelzőrendszerek, valamint az adatalapú eszközök alkalmazásának felhasználhatósága a tudományos kutatásban.

Angol nyelvből felsőfokú, német és latin nyelvből középfokú nyelvvizsgával rendelkezik, valamint alpfokú héber nyelvismerettel bír.

Jegyzetek